

ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912-1913

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ Β΄ ΜΕΡΟΣ

Στὸ προηγούμενο, πρώτο μέρος τοῦ ἄρθρου, παρουσιάσθηκαν τὰ προηγηθέντα τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων κύρια γεγονότα, ἡ στρατιωτικὴ προπαρασκευὴ ἐν ὄψει τῆς συγκρούσεως, καθὼς καὶ ἡ πορεία τοῦ Ἀ΄ Βαλκανικοῦ Πολέμου μέχρι καὶ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλονίκης.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ μεταφερθοῦμε στὸν διεξαγόμενον κατὰ θάλασσα ἀγῶνα εἰς τὸ Αἰγαῖο Πέλαγος. Τὸ ἰσοζύγιο τῶν ναυτικῶν δυνάμεων Ἑλλάδος-Τουρκίας ἐκλινε ἐλαφρῶς ὑπὲρ τῶν Τούρκων ἀριθμητικὰ, ὅμως ποιοτικὰ ἰσοσταθμίζετο ἀπὸ τὴν ὑπεροχὴ σὲ ταχύτητα καὶ ἐξοπλισμὸ τοῦ πολεμικοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἐνὸς ὑποβρυχίου ποῦ διέθεταν οἱ Ἕλληνες (οἱ Τούρκοι δὲν διέθεταν).

Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς νήσου Λήμνου τὴν 8^η Ὀκτωβρίου 1912 ἔδωσε τὴ δυνατότητα στὸν Στόλο μας, ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Ναυάρχου Π. Κουντουριώτη, νὰ μετακινηθεῖ στὸν Μοῦδρο καὶ νὰ ἐγκαταστήσει ἐκεῖ τὴ βάση του, ἔχοντας σὲ ἀμεση ἐπιτήρηση τὰ Στενά, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐναυλοχοῦσε ὁ Τουρκικὸς Στόλος.

Λίγες ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλονίκης, τὴ νύκτα τῆς 18^{ης} Ὀκτωβρίου, ὁ τολμηρὸς Ὑποπλοίαρχος Ν. Βότσης, κυβερνήτης τορπιλοβό-

λου, εἰσέρχεται χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς στὸν λιμένα καὶ βυθίζει μὲ τορπιλισμὸ τὸ τουρκικὸ θωρηκτὸ «Φετιχ Μπουλέντ». Τὸ κατόρθωμά του ἀνέβασε στὰ ὕψη τὸ ἠθικὸ τῶν Ἑνόπλων Δυνάμεων καὶ τοῦ λαοῦ, ἐνῶ εἶχε ἀρνητικὲς ἐπιπτώσεις στὰ τουρκικὰ στρατεύματα.

Λίγο ἀργότερα, τὴ νύκτα τῆς 8^{ης} Νοεμβρίου, μιὰ ἄλλη τολμηρὴ ἐνέργεια ἔλαβε χώρα στὸ λιμάνι τῶν Κυδωνιῶν (Αἰβαλί), ὅπου εἰσῆλθε τὸ τορπιλοβόλο 14, μὲ κυβερνήτη τὸν Ὑποπλοίαρχο Ν. Ἀργυρόπουλο, προκεκμένου νὰ αἰχμαλωτίσει καὶ ρυμουλκήσῃ τουρκικὴ κανονιοφόρο. Οἱ Τούρκοι πρόφθασαν καὶ ἀνοιξαν τοὺς κρουνοὺς καὶ ἐβύθισαν τὸ πλοῖο τους.

Τὰ νέα ὄπλα τῆς ἀεροπορίας καὶ τοῦ ὑποβρυχίου ἀγῶνα δὲν ὑστέρησαν σὲ δράση. Ἔτσι ἔχουμε τὸν παγκοσμίως πρῶτο βομβαρδισμὸ ἀπὸ ἀέρος, ἀπὸ τὸν κυβερνήτη ἐνὸς ὕδροπλάνου, τὸν Ὑπολοχαγὸ Μουτούση, μὲ συγκυβερνήτη τὸν Σημαιοφόρο Μωραϊτίνη, τοῦ τουρκικοῦ ναυστάθμου μέσα στὰ Στενά, μὲ αὐτοσχέδιες βόμβες ριπτόμενες μὲ τὰ χέρια.

Ἐπίσης, ὁ πρῶτος παγκοσμίως τορπιλισμὸς ἀπὸ θέση καταδύσεως ἐγίνε τὴν 9^η Δεκεμβρίου ἀπὸ τὸ ὑποβρυχιο «Δελφίν», μὲ κυβερνήτη τὸν Ὑποπλοίαρχο Παπαρηγόπουλο, κατὰ τοῦ τουρκικοῦ θωρηκτοῦ «Μετζιτιέ». Ἡ τορπίλη, πρὶν φθάσῃ στὸν στόχο της, ἀναπίδησε καὶ ἐβυθίσθη,

προφανώς από κατασκευαστική άστοχία, πράγμα όμως που δεν μειώνει το γεγονός.

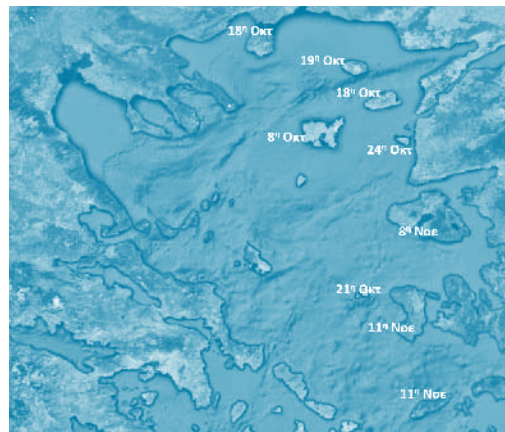
Μετά την απόκτηση της Θεσσαλονίκης, η Ήγεςία άρχισε να προσανατολιζόταν προς τα νησιά του Αιγαίου, δεδομένου ότι η παρουσία του Έλληνικού Ναυτικού στο Αιγαίο εξασφάλιζε τις αναγκαίες μεταφορές στρατευμάτων, απαραίτητες για την άπελευθέρωσή τους. Έτσι, ναυτικές δυνάμεις και μεταφερόμενα τμήματα στρατού άρχισαν τον άγωνα επανάκτησης των νήσων, των πλείστων εξ αυτών εις την ανατολική πλευρά του Αιγαίου, όχι μακράν των τουρκικών άκτων.

Τα μεγαλύτερα νησιά, η Λέσβος και η Χίος, άναγκασαν τα τμήματά μας σε σκληρό άγωνα κάποιες φορές, άγωνα ένδς μηνός και 40 ήμερών αντίστοιχα, έως ότου οί φρουρές των, από περίπου 2.000 άξιωματικούς και όπλιτες σε κάθε νησί, άναγκασθούν σε παράδοση. Στη Σάμο η εξέλιξη υπήρξε διαφορετική, αφού εκεί η ύπό τον Θεμ. Σοφούλη επανάσταση άπεμάκρυνε την τουρκική φρουρά, άπέκτησε την άυτονομία της νήσου και έκίρυνε την πρόθεσή της για ένωση με την Ελλάδα. Εις τον Χάρτη 4 φαίνεται η άπελευθέρωση των νήσων κατά ήμερομηνία.

Άρχας Δεκεμβρίου, ό Όθωμανικός Στόλος άπεφάσισε να εξέλθει των Στενών και να άναμετρηθεί με τον αντίπαλο, σε μιá προσπάθεια άνάκτησης της κυριαρχίας στον θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου. Άυτή τη στιγμή περιέμενε ό Ναύαρχος Π. Κουντουριώτης, και έπλευσε όλοταχώς προς τα Στενά. Έτσι, την 3^η Δεκεμβρίου 1912 έλαβε χώρα η ναυμαχία της Έλλης (άκρωτήριο του Έλλησπόντου) κατά την όποία ό Ναύαρχος έπέδειξε ιδιαίτερο έπιθετικό πνεύμα. Ό Τουρκικός Στόλος ύποστάς ζημιές και άπώλειες προσωπικού άναγκάσθηκε να επανακάμψει στο όρμητήριό του, ένφ η νίκη έκλινε καταφανώς υπέρ των Έλλήνων.

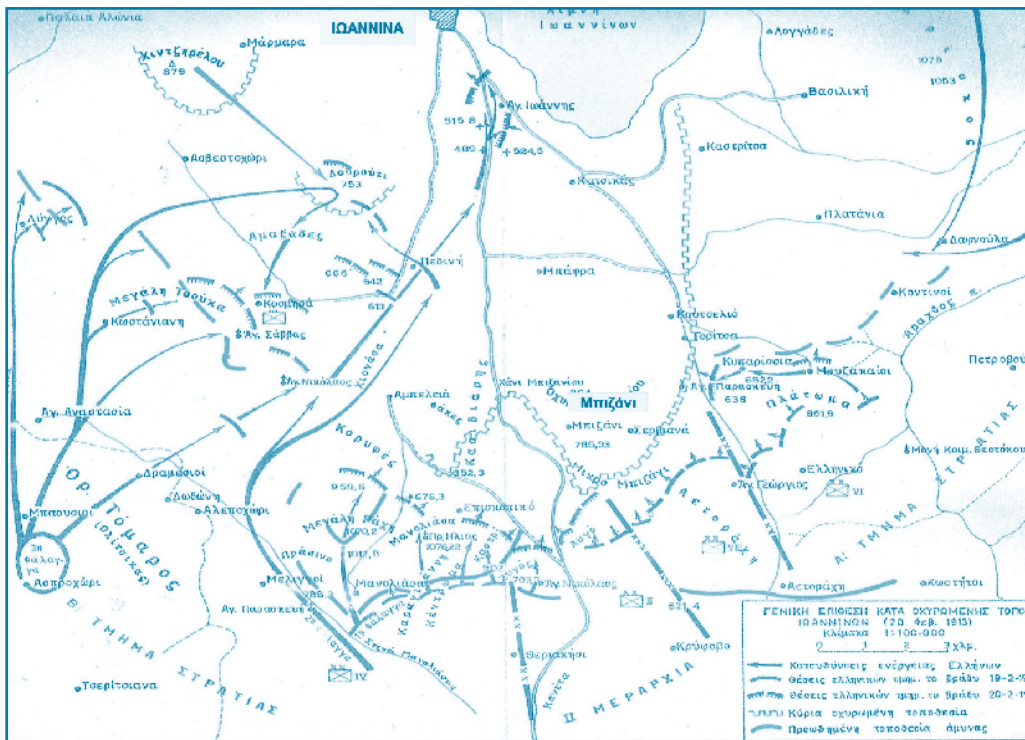
Μετά ένα μήνα περίπου, την 5^η Ια-

Έπιβάλλεται να επαναλάβουμε έδω τη μεγάλη ύπηρεσία του Έλληνικού Πολεμικού Ναυτικού στον πόλεμο αυτόν, με τó να καταστήσει άπαγορευτικές τις θαλάσσιες μεταφορές των Τούρκων και έτσι να μη μπορέσουν αυτοί να ένισχύσουν τó βαλκανικό θέατρο με τις δυνάμεις τους των περιοχών Δαμασκού και Συμόρνης.

Χάρτης 4: Η άπελευθέρωση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου

νουαρίου 1913, ό Τουρκικός Στόλος άποπειράθηκε και πάλιν έξοδο από τα Στενά, αλλά και αυτή τη φορά ό Ναύαρχος Κουντουριώτης, έπιβαίνων του «Άβέρωφ», όπως και κατά τη ναυμαχία της Έλλης, άνάγκασε τον αντίπαλο να έπιστρέψει στο κρησφύγετό του, έπιτυγχάνοντας δεύτερη νίκη και ταυτόχρονα πλήρη έλεγχο και κυριαρχία στο Αιγαίο Πέλαγος. Άυτή ητο η ναυμαχία της Λίμνου,

Χάρτης 5: Έπιχειρήσεις του Έλληνικού Στρατού στο μέτωπο της Ήπειρου

μετά την όποια ο Τουρκικός Στόλος δεν επανεμφανίσθη έως τη λήξη του πολέμου.

Επιβάλλεται να επαναλάβουμε εδώ τη μεγάλη ύπηρεσία του Έλληνικού Πολεμικού Ναυτικού στον πόλεμο αυτόν, με τὸ νὰ καταστήσει ἀπαγορευτικές τις θαλάσσιες μεταφορὲς τῶν Τούρκων καὶ ἔτσι νὰ μὴ μπορέσουν αὐτοὶ νὰ ἐνισχύσουν τὸ βαλκανικὸ θέατρο μὲ τις δυνάμεις τους τῶν περιοχῶν Δαμασκού καὶ Σμύρνης.

Παράλληλα μὲ τις ναυτικές ἐπιχειρήσεις, ἡ Στρατιὰ Θεσσαλίας, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλονίκης, στράφηκε μὲ τὸ μεγάλο μέρος τῶν δυνάμεών της πρὸς τὰ δυτικά, μὲ γενικὴ κατεύθυνση τὴν Ἑδεσσα καὶ Φλώρινα. Κινούμενη μὲ ταχὺ ρυθμὸ καὶ ἐκδιώκοντας διάσπαρτες τουρκικὲς δυνάμεις, εἰσῆλθε στὴν πόλη τῆς Φλωρίνης τὴν 7^η Νοεμβρίου, προφθάνοντας μιὰ Σερβικὴ δύναμη, δι-

ὅτι ἐν τῷ μεταξύ οἱ Σέρβοι εἶχαν καταλάβει τὸ Μοναστήρι. Τὴν 11^η Νοεμβρίου ἀπελευθερώνεται ἡ Καστοριά, καὶ τὴν 7^η Δεκεμβρίου τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα εἰσέρχονται στὴν Κορυτσά (δὲν ἔχει δημιουργηθεῖ εἰσέτι τὸ Ἀλβανικὸ κράτος).

Μετὰ τὴν ἐξέλιξη αὐτή, εἰς τὸ γενικὸ Στρατηγεῖο, στοὺς Ἐπιτελεῖς, κατέστη ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη ἐπεμβάσεως στὸ μέτωπο Ἁπείρου, ὅπου ὁ Σαπουντζάκης ναὶ μὲν εἶχε ἐπιτελέσει ἀρκετὰ, ὅμως θὰ ἦτο παράλογο νὰ τοῦ ζητηθεῖ καὶ ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ διαμερίσματος αὐτοῦ καὶ τῶν Ἰωαννίνων, ἀφοῦ –ὅπως ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει– δὲν διέθετε τις πρὸς τοῦτο ἀπαραίτητες δυνάμεις. Συμφωνοῦντος δὲ καὶ τοῦ Διαδόχου, ἄρχισε ἀπὸ τις ἀρχὲς Ἰανουαρίου ἡ μετάγγιση τμημάτων πρὸς τὴν Ἁπείρο, ἀκόμα καὶ ἐκ τῶν ἀπελευθερωθεῖσων νήσων, πρὸς συγκρότησι τῆς ἀναγκαίας

δύναμης. Τὴν ἀρχηγία καὶ ἐδῶ ἀνέλαβε ὁ Διάδοχος, καὶ μὲ σύντονες προπαρασκευαστικὲς ἐνέργειες καὶ μὲ τὴν πείρα τῶν προηγουμένων ἀγώνων τὸ Τμήμα Ἡπείρου, ποῦ πλέον ἀριθμοῦσε περὶ τὶς 40.000 ἀνδρῶν, ἀνέλαβε ἐπιθετικὲς ἐπιχειρήσεις, μὲ κύρια κατεύθυνση πρὸς τὸ ὄχυρὸ Μπιζάνι καὶ τὰ Ἰωάννινα. Γιὰ τὰ ὄχυρὰ τοῦ Μπιζανίου τὸ Στρατηγεῖο εἶχε πολὺ καλὴ πληροφορία, καὶ ἔτσι τὸ πῦρ τοῦ πυροβολικοῦ ὑπῆρξε ἀπόλυτα ἐπιτυχές. Οἱ τολμηρὲς κινήσεις τῶν εὐζωνικῶν ταγμάτων τοῦ Ἰατριδῆ καὶ τοῦ Βελισσαρίου ἀπὸ τὸ ἀριστερὸ πλευρὸ καὶ ἡ ἰσχυρὰ κατὰ μέτωπον ἐπίθεση στὸν τομέα Μπιζανίου ἔφεραν σὲ δεινὴ θέση τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἀνάγκασαν σὲ ὑποχώρηση. Ἡ κατάσταση σὲ λίγο ἔφερε σὲ ἀδιέξοδο τὸν Ἑσάτ πασᾶ, καὶ τὴν 21^η Φεβρουαρίου 1913 ὁ στρατὸς μας εἰσῆλθε στὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, ἐξαναγκάσας τὶς τουρκικὲς δυνάμεις σὲ παράδοση (Χάρτης 5).

Οἱ ἐπιχειρήσεις δὲν σταμάτησαν μὲ τὴν κατάληψη τῶν Ἰωαννίνων. Οἱ δυνάμεις μας συνέχισαν τὴν προέλασή των, καὶ ἐντὸς τῆς πρώτης ἐβδομάδος τοῦ Μαρτίου ἀπελευθέρωσαν τὸ Ἀργυροκάστρο, τὴ Χειμᾶρα, τοὺς Ἁγίους Σαράντα, τὴν Πρεμετή, τὸ Τεπελένι καὶ τὴν Κλεισούρα, ὑποστηριζόμενες στὴν προσπάθειά τους αὐτὴ καὶ ἀπὸ τὸν στόλο μας τοῦ Ἰονίου, τόσο μὲ τὴ διάθεση ἀποβατικῶν ἀγνημάτων, ὅσο καὶ κυρίως μὲ πυρὰ. Γιὰ πρώτη φορὰ Ἑλληνικὸς στρατὸς πατοῦσε τὰ Βορειοπαιρωτικὰ χῶματα, μὲ τοὺς Βορειοπαιρωτῆς νὰ πανηγυρίζουν ἀπὸ ἐνθουσιασμό. Θὰ ἀκολουθήσουν ἄλλες δύο φορές (τὸ 1914 καὶ τὸ 1940-41), χωρὶς ὅμως μέχρι σήμερα οἱ Βορειοπαιρωτῆς νὰ ἔχουν τύχει δικαίωσης.

Οἱ στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις ἤχησαν εἰς τὸ πέρασ κατὰ τὸν πλέον ἐπιτυχεῖ τρόπο. Ἡ λήξη τοῦ Α΄ Βαλκανικοῦ Πολέμου ἐσφραγίσθη μὲ τὴ Συνθήκη Εἰρήνης τοῦ Λονδίνου τῆς 17^{ης} Μαΐου 1913, μεταξύ

ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν νικητριῶν συμμάχων χωρῶν Ἑλλάδος, Σερβίας, Μαυροβουνίου καὶ Βουλγαρίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Μὲ τὴ Συνθήκη αὐτὴ παρεχωρήθησαν στὶς νικήτριες χῶρες ὅλα τὰ ἐδάφη δυτικὰ τῆς γραμμῆς Αἴνου-Μηδείας (στὴ σημερινὴ Ἀνατολικὴ Θράκη), πλὴν τῆς Ἀλβανίας. Ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία παρέμενε στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο μόνο μὲ τὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ δυτικὰ αὐτῆς μέχρι τὴν προαναφερθεῖσα γραμμί. Τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου περιείχοντο στὴν Ἑλλάδα (ἡ Σάμος ἐνώθηκε μὲ τὸ Ἑλληνικὸ κράτος, καί, ὡς πρὸς τὴν Κρήτη, ἡ Πύλη παρῆταιτο ὅλων τῶν ἐπ' αὐτῆς κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τῆς).

Β΄ Βαλκανικὸς πόλεμος

Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦτο ἐνδοσυμμαχικὸς, κυρίως τῶν χωρῶν Ἑλλάδος καὶ Σερβίας κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Λέγουμε κυρίως, διότι τελικὰ ἐνεπλάκησαν τόσο ἡ Ρουμανία, ὅσο καὶ αὐτὴ ἡ Τουρκία. Ἦτο πόλεμος μικρᾶς μὲν διάρκειας (32 ἡμερῶν), μεγάλης δὲ σκληρότητος.

Τὸν πόλεμο ἄρχισε τὴν 16^η Ἰουνίου 1913 ἡ Βουλγαρία μὲ νυκτερινὲς ἐπιθετικὲς ἐνέργειες κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν τμημάτων στὶς περιοχὲς Νιγρίτας καὶ Παγγαίου ὄρους, ταυτόχρονα δὲ καὶ κατὰ τῶν Σέρβων στὶς περιοχὲς τοῦ Ἰστίπ καὶ τῆς Γευγελῆς. Οἱ Βούλγαροι, θεωροῦντες ἑαυτοὺς ὡς τοὺς Πρώσους τῶν Βαλκανίων καὶ ἔχοντες κατὰ νοῦν τὴ Μεγάλῃ Βουλγαρία τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (τοῦ Μαρτίου 1878, ἡ ὁποία ἀναθεωρήθηκε μὲ τὸ Συνέδριο τοῦ Βερολίνου τοῦ Ἰουλίου 1878), ἐπέδιωξαν νὰ ἐπεκταθοῦν πέραν τῶν κτηθέντων κατὰ τὸν προηγηθέντα πόλεμο ἐδαφῶν, εἰς βάρος τῶν πρώην συμμάχων τους, Σέρβων καὶ Ἑλλήνων.

Τόσο οί Σέρβοι ὅσο καί οί Ἕλληνες ἀντέδρασαν ἀμέσως, διότι ἀντελήφθησαν τίς βουλγαρικές προθέσεις καί καλῶς ἐξέλαβαν τίς προαναφερθεῖσες ἐνέργειες ὡς ἔναρξη ἐνὸς ἀκίρुकτου πολέμου ἀπὸ πλευρᾶς Βουλγαρίας. Πρώτη ἑλληνική ἀντίδραση ἦτο ἡ ἐκκαθάριση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τίς βουλγαρικές μονάδες ποῦ εἶχαν ζητήσει τὴν παραμονή τους γιὰ ἀνάπαυση (στὸν Α΄ Βαλκανικὸ Πόλεμο) καί δὲν εἶχαν εἰσέτι ἀποσυρθεῖ. Μονάδες τῆς II Μεραρχίας, μετὰ ἀπὸ ὀλονύκτια συμπλοκή, ἀνάγκασαν τοὺς Βουλγάρους νὰ παραδοθοῦν. Αἰχμαλωτίσθηκαν 19 ἀξιωματικοί, 1.200 ὀπλίτες καί 80 κομματιζῆδες.

Πρώτη μάχη τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἦτο ἡ τοῦ Κιλκίς-Λαχανᾶ. Ἡ δύναμη τῶν Βουλγάρων στὴν περιοχὴ Κιλκίς-Λαχανᾶ ἀνίσχυτο σὲ 100.000, ὀργανωμένη σὲ μία Στρατιά, τῆ 2^α, ὑπὸ τὸν Ἀντιστράτηγο Ἰβάνωφ, μετὰ τὸ στρατηγεῖο του στὶς Σέρρες. Ὁ στρατός μας, ὑπὸ τὴ διοίκηση καί πάλι τοῦ Βασιλέως τῶρα Κωνσταντίνου (εἶχε διαδεχθεῖ τὸν δολοφονηθέντα τὴν 5^η Μαρτίου 1913 στὴ Θεσσαλονικὴ πατέρα του, Βασιλέα Γεώργιο Α΄), διέθεσε 4 Μεραρχίες εἰς τὸν τομέα Κιλκίς καί 3 Μεραρχίες εἰς τὸν τομέα Λαχανᾶ, οἱ ὁποῖες ἐπετέθησαν κατὰ μέτωπο, μετὰ κάλυψη ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς Δοϊράνης ἀπὸ τὴν Ταξιαρχία Ἰππικῆς.

Ἡ μάχη διήρκεσε ἐπὶ τριήμερον (19-21 Ἰουνίου) καί ἦτο ἡ φονικώτερη μάχη τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων, μετὰ πολλὰς ἀπώλειες ἐκατέρωθεν. Ὁ ἀγὼν ἔπρεπε νὰ κερδηθεῖ μετὰ κάθε θυσίαν, ἄλλως ἢ ζημία θὰ ἦτο μεγάλη, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἐξασφάλιση τοῦ χώρου τῆς Κεντρικῆς καί Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Οἱ Διοικητὲς Ταγμάτων καί Συνταγμάτων προηγοῦντο, γιὰ νὰ ἐμψυχώνουν τοὺς ὀπλίτες των, μετὰ ἀποτέλεσμα στὴ μάχη αὐτὴ νὰ φονευθοῦν δέκα Διοικητὲς στὴν πρώτη γραμμῆ, κάτι ποῦ δὲν εἶχε ἔως τότε συμβεῖ στὴν

*Οἱ Διοικητὲς Ταγμάτων
καί Συνταγμάτων προη-
γοῦντο, γιὰ νὰ ἐμψυχώ-
νουν τοὺς ὀπλίτες των,
μετὰ ἀποτέλεσμα στὴ μάχη
αὐτὴ νὰ φονευθοῦν δέκα
Διοικητὲς στὴν πρώτη
γραμμῆ, κάτι ποῦ δὲν
εἶχε ἔως τότε συμβεῖ στὴν
ἑλληνικὴ στρατιωτικὴ
ἱστορία, καί ὄχι μόνο.*

ἑλληνικὴ στρατιωτικὴ ἱστορία, καί ὄχι μόνο. Πρέπει νὰ μνημονευθοῦν τὰ ὀνόματά τους. Αὐτοί, λοιπόν, ἦσαν οἱ Καμπάνης, Παπακυριαζής, Καμάρας, Καραγιαννόπουλος, Κορομπλάς, Διαλέτης, Ἰατρίδης, Κατσιμίδης, Κουτίφαρης καί Χατζόπουλος. Ἐδῶ ἔπεσε στὸ πεδίο τῆς μάχης καί ὁ ἥρωας τοῦ Μπιζανίου Ἰατρίδης, ἐνῶ λίγο ἀργότερα, στὴ Τζουμαγιά τῆς Βουλγαρίας, θὰ ἔπιπτε καί ὁ ἕτερος ἥρωας τοῦ Μπιζανίου Βελισσαρίου, ἠγούμενος τοῦ Τάγματός του.

Οἱ ἐχθρικές δυνάμεις, πιεζόμενες καί μετὰ πολλὰς ἀπώλειες σὲ ἄνδρες καί πολεμικὸ ὕλικό, ἀναγκάστηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν τίς θέσεις τους καί νὰ ὑποχωρήσουν μετὰ τὸν κύριο ὄγκο τους διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνα ποταμοῦ. Τὴν ἐκδικητικὴ μανία τους πλήρωσαν ἀκριβὰ ἢ Νιγρίτα, τὸ Σιδηρόκαστρο, οἱ Σέρρες, τὸ Δοξάτο Δράμας καί ἄλλες πόλεις καί χωριά. Διέπραξαν φόνους προκρίτων καί ἀπλῶν ἀνθρώπων, ἐμπρησμούς, καταστροφὰς καί λεηλασίες. Μόνον οἱ ἐπιτεθεισες στὸν τομέα Κιλκίς Μεραρχίες εἶχαν περὶ τίς 5.650 ἀπώλειες, ἐνῶ οἱ Μεραρχίες τοῦ τομέως Λαχανᾶ περὶ τίς 2.700. Αἰχμαλωτίστηκαν 2.500 Βούλγαροι

άξιωματικοί και όπλιτες και έκυριεύθησαν 19 πυροβόλα, 1.300 όπλα και άφθονο πολεμικό ύλικό.

Ο στρατός μας μετά τη νίκη του στο Κιλκίς και τόν Λαχανά προήλασε με τόν όγκο του δια της κοιλάδος του Στρυμόνα ποταμού και έκατέρωθεν αυτού δια Στρωμνίτης και Νευροκοπίου καί, άφου έξεπόρθησε τά φύσει όχυρά Στενά της Κρέσνας, συνέχισε μαχόμενος στον χώρο της Τζουμαγιάς, μέσα στη Βουλγαρία, με νικηφόρα άποτελέσματα.

Στόν χρόνο που συνέβαιναν αυτά, ή VII Μεραρχία, μεταφερθείσα από τό διαμέρισμα της Ήπειρου, άππλευθέρωσε την Ξάνθη στις 12 Ιουλίου. Την ίδια ημέρα με τη σύμπραξη Στρατού και Ναυτικού άπελευθερώθηκε και ή Άλεξανδρούπολη, ένφ την 14 Ιουλίου τμήματα της ίδιας Μεραρχίας εισέρχονται και άπελευθερώνουν την Κομοτηνή. Ήδη κατά τών Βουλγάρων είχε ταχθεί και ένεργήσει και ή Ρουμανία, αλλά και ή Τουρκία στον χώρο της Ανατολικής Θράκης, ανακαταλαμβάνουσα την Άδριανούπολη. Πιεζομένη πανταχόθεν ή Βουλγαρία έξαναγκάσθηκε σέ σύναψη άνακωχής, με κατάπαυση του πυρός την 18^η Ιουλίου 1913.

Ή λήξη του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου έπισφραγίσθηκε με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου της 28^{ης} Ιουλίου 1913, μεταξύ της Βουλγαρίας και τών πρών συμμάχων της, Ελλάδος, Σερβίας και Μαυροβουνίου, στους όποιους είχε προστεθεί και ή Ρουμανία. Ή Ελλάδα έξασφάλισε με τη Συνθήκη αυτή όλόκληρη τη Μακεδονία, όχι όμως και τη Δυτική Θράκη, που ό στρατός της είχε άπελευθερώσει.

Άπολογισμός

Ή έξόρμηση του Έλληνισμού τά έτη 1912-13 για την ύλοποίηση του όράματος του ΄Εθνους στέφθηκε από έπιτυχία

Ή έξόρμηση του Έλληνισμού τά έτη 1912-13 για την ύλοποίηση του όράματος του ΄Εθνους στέφθηκε από έπιτυχία και έχει καταγραφεί στην ιστορία ως τό δεύτερο μεγαλούργημα μετά την Έπανάσταση του 1821. Οί στρατηγικοί άναλυτές (ήμέτεροι και ξένοι) σημειώνουν ότι, για τόν χρόνο της διαρκείας τών έπιχειρήσεων και τις διατεθεισες δυνάμεις, τό άποτέλεσμα φαίνεται άπίστευτο.

και έχει καταγραφεί στην ιστορία ως τό δεύτερο μεγαλούργημα μετά την Έπανάσταση του 1821. Οί στρατηγικοί άναλυτές (ήμέτεροι και ξένοι) σημειώνουν ότι, για τόν χρόνο της διαρκείας τών έπιχειρήσεων και τις διατεθεισες δυνάμεις, τό άποτέλεσμα φαίνεται άπίστευτο. Έπέστρεψαν στην άγκάλη της μητέρας Πατρίδος ή ΄Ηπειρος (πλήν Βορείου Ήπείρου), ή Μακεδονία (Ανατολική, Κεντρική και Δυτική), τά νησιά του Βορείου και Άνατολικού Αιγαίου, καθώς και ή Κρήτη (παρατηθείσης της Τουρκίας τών έπί της νίσου κυριαρχικών δικαιωμάτων της με τη Συνθήκη του Λονδίνου τό 1913). Ή Ελλάδα τών 64.000 τ. χιλ. διπλασιάστηκε στα 120.000 τ. χιλ., ό δέ πληθυσμός της από 2,8 έφτασε στα 5 έκατομμύρια κατοίκους. Ή Ελλάδα ως κράτος άνδρώθηκε, έγινε στρατιωτικά ισχυρή, οικονομικά βιώσιμη και πολιτικά ύπολογίσιμη δύναμη.

Μεγάλα τά κέρδη από τους Βαλκανικούς Πολέμους, μεγάλες όμως και όί

απώλειες σὲ ἀνθρώπινο δυναμικό: 41.555 ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλίτες (νεκροί, τραυματίες, ἀγνοοῦμενοι) ἀπὸ τὸν Στρατό, 29 ἀπὸ τὸ Ναυτικό καὶ 2 ἀξιωματικοὶ ἀπὸ τὴν Ἀεροπορία ἦτο ὁ ἀπολογισμός. Αὐτὸ ἦτο τὸ τίμημα ποὺ κατέβαλαν οἱ Ἕνοπλες Δυνάμεις τῆς χώρας, περίπου τὸ ἕνα τρίτο τῆς συνολικῆς δυνάμεώς τους.

Μέγα τὸ κατόρθωμα τοῦ Ἔθνους, ποὺ ὀφείλεται:

–Στὸ ὄραμα καὶ στὴ διορατικότητα τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας, καὶ κυρίως τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ Ὑπουργοῦ Στρατιωτικῶν Ἐλευθερίου Βενιζέλου.

–Στὴ σωστὴ προετοιμασία τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καὶ τοῦ λαοῦ, ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, 1909-1912. Ἐδημιουργήθησαν ὁ Στρατὸς καὶ τὸ Ναυτικό τῆς «Μεγάλης Ἰδέας», τὸ ἀπαραίτητο ἐργαεῖο γιὰ τὴν ὑλοποίηση τοῦ ἐθνικοῦ ὁράματος.

–Στὴ σωστὴ ἐκτίμηση γιὰ τὶς προθέσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς ἐποχῆς ὡς πρὸς τὸ Ἀνατολικὸ Ζήτημα (διάλυση τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἀνακατανομὴ τῶν ἐδαφῶν της) καὶ στὴν ἀρίστη ἐκμετάλλευση τῆς διεθνούς συγκυρίας.

–Στὴν ἀπαγόρευση τῶν τουρκικῶν διὰ θαλάσσης μεταφορῶν ἀπὸ τὸ Ναυτικό μας, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀδυναμία

ἐνισχύσεως τοῦ βαλκανικοῦ θεάτρου μὲ δυνάμεις ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία (ὁ λόγος γιὰ τοῦλάχιστον 250.000 ἄνδρες).

–Στὴν ἔγκαιρη στροφὴ τῆς Στρατιᾶς Θεσσαλίας πρὸς Θεσσαλονίκη μὲ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ Βενιζέλου, ποὺ ὑπῆρξε καὶ τὸ προοίμιο τοῦ ἐπιτυχοῦς Β' Βαλκανικοῦ Πολέμου.

–Στὴν ὁμοψυχία καὶ τὴν ἐνότητα Λαοῦ-Στρατοῦ-Ἡγεσίας (πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς) καὶ στὸ ξεδίπλωμα στρατιωτικῶν ἀρετῶν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἀπὸ ἀξιωματικούς καὶ ὁπλίτες, στρατευμένους καὶ ἐθελοντές.

Οἱ πρωταγωνιστικὲς ἡγετικὲς φυσιογνωμίες στὴ διάρκεια τῶν πολέμων ποὺ ἐξιστορήθησαν ἦσαν αὐτὲς τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, Πρωθυπουργοῦ καὶ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, τοῦ Διαδόχου καὶ μετέπειτα Βασιλέως Κωνσταντίνου, Ἀρχιστρατήγου τῶν χερσαίων ἐπιχειρήσεων, καὶ τοῦ Ναυάρχου Κουντουριώτη, Διοικητοῦ τοῦ Πολεμικοῦ Στόλου.

Στὸν φαῦλο κύκλο μας πρέπει νὰ βροῦμε μιὰ ἀρχή, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ Παιδεία.

Ἐπίλογος

Ἡ ἐξιστόρηση τῆς στρατιωτικῆς πλευρᾶς τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων ἔγινε στὸ πλαίσιο ἐορτασμοῦ τῆς συμπλήρωσης 100 χρόνων ἀπὸ τὰ πολὺ σημαντικὰ ἐκεῖνα γεγονότα τῆς νεώτερης ἱστορίας μας. Ἡ 100ῆ ἐπέτειος συμπίπτει μὲ μιὰ βαθύτατη ἠθικὴ (πρωτίτως), πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ κρίση καὶ κάμψη τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴν κοιτίδα του, τὴν Ἑλλάδα. Δὲν θὰ ἦταν ἐπιτρεπτό νὰ κλείσουμε, χωρὶς μιὰ ἀναφορὰ στὴν πολὺπλευρη κρίση ποὺ ὅλοι μας βιώνουμε.

Εἶναι γεγονός ὅτι τὴν πτώχευση τοῦ

1893, που αναφέραμε στην αρχή, ακολούθησε το μεγαλόρρημα του 1912-13. Όπως την πτώχευση του 1932 ακολούθησε το Έπος του 1940-41. Φαίνεται ότι αυτή η Χώρα μπορεί να αναγεννάται από τις κρίσεις της και τις στάχτες της. Αυτό όμως δεν δέχομαι ότι γίνεται μοιραία, κατά τύχη, αλλά από δυναμικές ηγεσίες και με λαϊκή όμοψυχία. Οί Έλληνες είναι ικανοί για τα καλύτερα, αλλά και για τα χειρότερα. Έτσι, μετά τους Βαλκανικούς θριάμβους είχαμε διχασμό και Μικρασιατική καταστροφή, όπως μετά το 1940-41 είχαμε και πάλι διχασμό και έναν έμφυλο, που πρόσθεσε νέες καταστροφές

πρότυπον προς αποφυγήν.

Η Χώρα είναι επιτακτική ανάγκη να όρθοποδίσει, να ξαναβρεί την εκτίμηση και τον σεβασμό των ξένων και τον φόβο των επιβούλων. Αυτό δεν θα γίνει από τους ξένους, αλλά από εμάς τους ίδιους.

Δικαιούμαι, νομίζω, λόγω προηγούμενης ιδιότητός μου, να θίξω ιδιαίτερος τον τομέα της Άμυνας, πριν κλείσω αυτό το άρθρο. Η κρίση έχει πλήξει και τον τομέα αυτόν, και πολύ φοβούμαι ότι κάποιοι γύρω μας –έννοο στον γεωγραφικό περίγυρό μας– χαιρόνται γι' αυτό. Άς σκεφθούν οι πολιτικές ηγεσίες ότι, αν θέλουν ξένες επενδύσεις, αν θέλουν

Άς σκεφθούν οι πολιτικές ηγεσίες ότι, αν θέλουν ξένες επενδύσεις, αν θέλουν τουρισμό και γενικότερα οικονομική ανάπτυξη, αυτή μπορεί να υπάρξει μόνο σε βέβαιο περιβάλλον ασφαλείας. Το κλειδί για ένα τέτοιο περιβάλλον είναι οι Ένοπλες Δυνάμεις μας.

πάνω στην κατοχική καταστροφή.

Και τώρα, λοιπόν, όπως το 1912-13, μας χρειάζεται όραμα, εθνική στρατηγική, όμοψυχία και πατριωτικό φρόνημα, για να μπορέσουμε να βγούμε από το τέλμα. Επιτακτική είναι η ανάγκη να διορθώσουμε την Παιδεία μας, να στρατευθούν για τα κοινά ικανοί άνθρωποι, με γνώση και θέληση και προ παντός ανιδιοτέλεια, να επικρατήσει αξιοκρατία. Στον φαύλο κύκλο μας πρέπει να βρούμε μια αρχή, και αυτή είναι η Παιδεία. Η Αρχαία Έλληνική Γραμματεία και οι Πατέρες της Εκκλησίας έχουν πολλά να μας διδάξουν, και πρέπει να μπούν στα σχολεία μας. Διαβάζουν πολλοί τον Ήγεμόνα του Μακιαβέλλι, αλλά πόσοι γνωρίζουν τον Ήγεμόνα του Μεγάλου Φωτίου, του Πατριάρχη, με τίτλο... *Τί είναι έργον άρχοντος*. Ο Φώτιος μας δίδει πρότυπον ήγεμόνος προς μίμηση, ενώ ο Μακιαβέλλι

τουρισμό και γενικότερα οικονομική ανάπτυξη, αυτή μπορεί να υπάρξει μόνο σε βέβαιο περιβάλλον ασφαλείας. Το κλειδί για ένα τέτοιο περιβάλλον είναι οι Ένοπλες Δυνάμεις μας. Αν αυτές –λόγω κρίσης– απωλέσουν τις αποτρεπτικές και κατασταλτικές δυνατότητές τους, θα ακολουθήσουν προκλητικές ενέργειες, κρίσεις τύπου Ίμίων, δημιουργία πολεμικής ατμόσφαιρας, συγκρουσιακής, με αποτέλεσμα η ασφάλεια και η ήρεμία να δεινοπαθούν, και μαζί τους να δεινοπαθεί και η όποια αναπτυξιακή προσπάθεια.

Δεν επέκτεινουμε άλλο, όμως ως μελετήσουμε την περίπτωση του θαύματος του 1912-13. Άς διδαχθούμε επιτέλους από την ιστορία μας.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΚΑΡΒΕΛΗΣ
*Ακαδημαϊκός, Στρατηγός ε.ά.,
πρώην Άρχηγός ΓΕΕΘΑ*